

Biopsychiczne przyczyny trudności w czytaniu

Data dodania: 2010-03-08 08:20:59

Autor: Donata Żmuda

Kiedy dziecko przychodzi do szkoły po raz pierwszy, ma ono już swoją «przeszłość», jest już pod wieloma względami tak lub inaczej ukształtowane. Od ukształtowania tego zależeć będą w poważnym stopniu jego postępy w nauce.

Biopsychiczne przyczyny trudności w czytaniu

Mówiąc o biopsychicznych przyczynach niepowodzeń szkolnych Cz. Kupisiewicz ma na myśli zarówno zadatki wrodzone jak i warunki sprzyjające lub hamujące prawidłowy rozwój tych zadatków.[1] Innymi słowy przyczyny biopsychiczne można nazwać mianem „przyczyn tkwiących w samym dziecku”.

Biopsychiczne przyczyny braku postępów w nauce uczniów już od wielu lat są przedmiotem badań naukowych w różnych krajach. Badania te zmierzały do ustalenia zależności pomiędzy poziomem rozwoju umysłowego dzieci a ich powodzeniem czy niepowodzeniem w nauce. Badano też korelację pomiędzy poziomem inteligencji uczniów a warunkami ich życia w środowisku rodzinnym, szkolnym, lokalnym i okolicznym. Założenia te nie dotyczą zmian patologicznych, niedorozwoju umysłowego, wynikającego z zaburzonego rozwoju ciąży czy uszkodzenia układu nerwowego dziecka wskutek choroby.

Wielu badaczy podkreśla, że wśród różnych czynników biopsychicznych, determinujących postępy uczniów w nauce, niemałą rolę odgrywają: temperament, cechy charakteru, niesprawne lub wadliwe funkcjonowanie narządów zmysłowych, niestałość emocjonalna, zły stan zdrowia oraz zaburzenia procesów poznawczych.

Należy pamiętać, iż nie wszystkie dzieci rozwijają się w jednakowym tempie. Między poszczególnymi sferami ich rozwoju mogą wystąpić większe lub mniejsze różnice, które staną się przeszkodą w nabywaniu umiejętności czytania i pisania.

Trzeba sobie zdawać sprawę, że w wieku 7 lat zachodzą bardzo istotne zmiany w całym rozwoju fizycznym i psychicznym dziecka. Zmiany te łączą się z faktem rozpoczęcia nauki szkolnej, m.in. rozpoczęcia nauki czytania i pisania. Dziecko w tym czasie osiąga gotowość szkolną, tzn. równowagę między wymaganiami szkoły a możliwościami rozwojowymi.

Zdaniem B. Sawy, określając stopień dojrzałości szkolnej, należy brać pod uwagę trzy aspekty:

- **rozwój fizyczny**, czyli prawidłowe ukształtowanie kości, mięśni, narządów wewnętrznych, układu nerwowego, narządów zmysłów, które zapewniają odporność na zmęczenie, wysiłek fizyczny, choroby, a także dobrą sprawność we wszystkich zakresach motoryki,

— **rozwój umysłowy**, czyli taki poziom rozwoju funkcji poznawczych, który umożliwia osiągnięcie dobrych wyników w nauce szkolnej,

- **rozwój uczuciowo-społeczny**, tzn. możliwość podporządkowania się wymaganiom szkoły, umiejętność panowania nad sobą, odpowiednia motywacja do nauki, umiejętność współpracy i współdziałania z rówieśnikami.[2]

Jedną z ważniejszych przyczyn utrudniających opanowanie umiejętności czytania jest niewątpliwie **obniżona sprawność intelektualna**, zwana upośledzeniem umysłowym. Zdolność do nauki czytania u dzieci z obniżoną sprawnością intelektualną jest mniejsza, ponieważ uszkodzone są u nich podstawowe funkcje takie jak: rozumowanie, pamięć logiczna, mechaniczna oraz koncentracja uwagi. Dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim mogą uczyć się, a więc także opanowywać technikę czytania i pisania, ale wyłącznie przy zastosowaniu metod nauczania dostosowanych do ich możliwości percepcyjnych.[3]

W literaturze medycznej zwraca się uwagę na rolę **dziedziczności** w powstawaniu dysleksji. Badania dowodzą, że dzieci te charakteryzuje nadmierna aktywność, brak koncentracji uwagi. Inne badania skłaniają do tego, aby źródła trudności w czytaniu i pisaniu upatrywać w zaburzeniach **procesów emocjonalno-motywacyjnych**. Dzieci objęte badaniami wykazują nadmierną aktywność, niepokój ruchowy, trudności w koncentracji uwagi, niewłaściwą motywację do uczenia się, negatywną postawę uczuciową. Zgodnie z tym poglądem trudności w czytaniu traktowane są jako objaw nerwicowy, wskazujący na konflikt emocjonalny.

Dzieci emocjonalnie zaburzone są z reguły niedostosowane społecznie, mają niewłaściwą postawę- co wpływa na ogólny poziom nauczania. Sama motywacja ma znaczenie we wszystkich zmaganiach człowieka. Pełni bowiem trzy podstawowe funkcje: wzbudza aktywność dziecka oraz ukierunkowuje percepcję i działanie.

Bardzo często okazuje się, że ogólne opóźnienie rozwoju umysłowego dziecka, zaburzenia życia uczuciowego nie są jedynymi przyczynami trudności w nauce. Są to najczęściej drobne, częściowe opóźnienia rozwojowe, które nazywane są **deficytami fragmentalnymi**. Są to dzieci, o których mówi się, że są nierównomiernie rozwinięte tzn. że pod pewnym względem są na poziomie wieku, pod innym mogą być powyżej normy, a pod innym poniżej normy. Fragmentaryczne deficyty ujawniają się już w klasach początkowych w toku opanowywania przez dzieci podstawowych umiejętności czytania i pisania.

Dla poprawnego przebiegu nauki czytania i pisania dziecko musi mieć m. in. prawidłową **percepcję słuchową i wzrokową** oraz **odpowiednio sprawną rękę**. Dziecko mające uszkodzenia w zakresie którejś z tych sfer nie osiąga w odpowiednim czasie takiego poziomu rozwoju, np. funkcji słuchowej, który by pozwolił na dokonywanie prawidłowej analizy i syntezy słuchowej. Niemożność prawidłowego różnicowania dźwięków i kształtów wskutek uszkodzenia lub opóźnienia rozwoju funkcji słuchowych i

wzrokowych powoduje wcześniej opisane „specyficzne trudności w nauce czytania i pisania”. Zbyt długa koncentracja nad rozpoznawaniem liter i syntezą wyrazów powoduje, że dzieci nie mogą opanować techniki czytania w przewidzianym czasie, co stawia je w gorszej sytuacji na tle innych uczniów.

Obniżona sprawność manualna natomiast wpływa przede wszystkim na słaby poziom graficzny pisma. „Pismo takiego dziecka robi ogólne wrażenie nieporządnego, brzydkiego. (...) litery są nierówne, nie dochodzą lub wychodzą poza linie, mają niejednakowe nachylenia, zachodzą na siebie”. [4] W klasach niższych dzieci piszą wolno, nie nadążają za innymi uczniami. W klasach wyższych tempo się poprawia, ale kosztem czytelności pisma.

Przyczyną trudności w czytaniu i pisaniu mogą być także **zaburzenia i opóźnienia rozwoju mowy**. Wiążą się one z wadliwą budową aparatu artykulacyjnego, mogą wynikać z ograniczonej sprawności ruchowej narządów artykulacyjnych, a mogą być również spowodowane wadami wymowy. Dzieci z zaburzeniami mowy oraz osłabioną percepcją i pamięcią wzrokową mają duże kłopoty z ortografią. Utrzymujące się dłuższy czas zaburzenie mowy powoduje zwykle opóźnienie rozwoju myślenia słowno-pojęciowego. [5] Trudności w czytaniu mogą wynikać także z posługiwania się gwarą lub żargonem. Dziecko mówiące gwarą zniekształca odczytywany tekst i z trudem osiąga poprawność w pisaniu.

Wśród czynników utrudniających opanowanie czytania i pisania wymienia się **lateralizację**, czyli czynnościową przewagę jednej strony ciała lub jednej części ciała nad drugą, znajdującą się po przeciwnej stronie. Z opóźnieniem bądź osłabieniem procesu lateralizacji wiążą się często zaburzenia orientacji kierunkowej i przestrzennej. Zaburzenia lateralizacji powodują, że podczas czytania uczniowie przeskakują litery, opuszczają sylaby, całe wyrazy, zmieniają kolejność liter, np. *rów- wór*, przestawiają cyfry, np. *83- 38*.

Trudności w czytaniu i pisaniu mogą być również spowodowane **złym stanem zdrowia**, przewlekłymi chorobami. Mogą nimi być: choroby reumatyczne, astma oskrzelowa, nerwice, choroby serca i innych narządów wewnętrznych. Schorzenia te powodują osłabienie organizmu, a w szczególności układu nerwowego, co wpływa niekorzystnie na proces uwagi dowolnej. Dzieci cierpiące na przewlekłe schorzenia charakteryzują się niechęcią do nauki, dużą niecierpliwością, obniżoną zdolnością do wysiłku, a nawet są opóźnione w rozwoju.

Jak wynika z powyższych rozważań, objawy trudności w nauce czytania i pisania mogą być różnorodne, a ich rodzaj zależy od prezentowanych przez dziecko zaburzeń.

[1] Cz. Kupisiewicz: Niepowodzenia dydaktyczne. Warszawa 1972

[2] B. Sawa: Jeżeli dziecko źle czyta i pisze. Warszawa 1997

[3] W. Grelowska: Koncepcja Glenna Domana próbą innowacyjnego podejścia do

tradycyjnej metodyki nauki czytania uczniów w klasie pierwszej. „Nauczanie Początkowe” 2003

[4] B. Sawa: Jeżeli dziecko źle czyta i pisze. Warszaw 1997

[5] I. Tarkowska: Przyczyny trudności w nauce czytania i pisania uczniów klasy I. „Życie Szkoły” 1985

Dane autora: Donata Żmuda

Literka.pl Literka.pl